

Гужанова Т.С. Урок як основна форма співпраці учителя і учнів у процесі навчання // Практикум з педагогіки: Навчальний посібник: Видання 2, доповнене, перероблене. /За загальною редакцією Дубасенюк О.А., Іванченко А.В. – Житомир: Житомирський державний педуніверситет, 2002. – 482 с. - С. 166-180.

Глава 5. Урок як основна форма співпраці вчителя і учнів у процесі навчання.

Мета: добитися глибокого засвоєння студентами таких понять як урок – основна форма організації навчально-виховного процесу, тип уроку, структура уроку; оволодіння уміннями щодо планування пізнавальної діяльності учнів на уроці та матеріалом про етапи підготовки, проведення і аналізу уроку.

Обладнання: програми, посібники.

План заняття:

1. Урок - основна форма організації навчання.
2. Типологія уроків.
3. Структура уроку.
4. Організація навчальної діяльності учнів на уроці.
5. Вимоги до сучасного уроку.
6. Підготовка вчителя до уроку.
7. Нестандартні уроки.

Література:

1. Галузинський В.М. Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія. – К.: Вища школа, 1995.
2. Касьяненко М.Д. Педагогіка співробітництва. – К.: Вища школа, 1993.
3. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя. – М.: Просвещение, 1986.
4. Онищук В.А. Урок в современной школе. – М.: Просвещение, 1986.
5. Окрилені творчістю. Скарбниця педагогічного досвіду освітян Житомирської області. – Житомир.: "Полісся", 1999, с. 15, 19, 42, 86, 147, 160, 166, 174, 230.
6. Окрилені творчістю. Скарбниця педагогічного досвіду освітян Житомирської області. – Житомир.: 2000.
7. Паламарчук В.Ф., Румянцева Д.І., Антипова О.Й. У пошуках нестандартного уроку // Рад. Школа – 1991.- №1.
8. Підласий І.П. Як підготувати ефективний урок. – К.: Рад. Шк., 1989.
9. Подласый И.П. Педагогика. – М., 1999, ст.525.

10. Практикум по педагогике. – М.: Просвещение, 1988.
11. Фіцула М.М. Педагогіка. – К., 2000.

Теоретичні положення:

1. Основною формою організації навчально – виховного процесу є урок. До 90% навчального часу в загальноосвітній школі витрачається на уроки; весь навчальний матеріал, що входить у комплекс основ наук, викладається в ході уроків. Тому теорія уроку є важливою складовою частиною дидактики.

Урок – форма організації навчання, за якої заняття проводить учитель з групою учнів постійного складу, одного віку й рівня підготовки впродовж певного часу й відповідно до розкладу.

Урок має такі особливості:

1. Є завершеною та обмеженою в часі частиною навчального процесу;
2. Кожен урок включається в розклад і регламентується в часі та за обсягом навчального матеріалу;
3. Є постійною формою, що забезпечує систематичне засвоєння учнями знань, умінь і навичок;
4. Відвідування уроків обов'язкове для всіх учнів, тому вони вивчають систему знань, розподілених поурочно, в певній логіці;
5. Є гнучкою формою організації навчання, яка дає змогу використовувати різні методи, організовувати фронтальну, групову та індивідуальну навчальну діяльність учнів;
6. Спільна діяльність учителя і учнів, а також спілкування великої сталої групи учнів (класу) створює можливості для згуртування колективу дітей;
7. Сприяє формуванню пізнавальних якостей особистості (активності, самостійності, інтересу до знань), а також розумовому розвитку учнів.

2. Уроки можуть бути поділені на типи за різними ознаками.

Типологія уроків С.В.Іванова (за етапами навчальної діяльності):

- Вступні уроки;
- Уроки первісного ознайомлення з матеріалом;
- Уроки утворення понять, встановлення законів, правил;
- Уроки застосування одержаних знань на практиці;
- Уроки набуття навчальних навичок (тренувальні);
- Уроки повторення;
- Контрольні уроки;

- Комбіновані уроки.

Типологія уроків І.М.Казанцева (за способами проведення):

- Уроки з різноманітними видами занять;
- Уроки-бесіди;
- Уроки-лекції;
- Уроки-екскурсії;
- Уроки-диспути;
- Уроки самостійної роботи учнів у класі;
- Лабораторні та інші практичні заняття.

Найбільш вдалою в сучасній теорії та практиці навчання є класифікація, в основу якої покладено дидактичну мету і місце уроку в загальній системі уроків (Б.Єсипов, М.Махмутов, В.Онищук). Перебуваючи на однакових позиціях, ці автори пропонують різну кількість типів уроків. За класифікацією В.Онищука розрізняють такі типи:

- Урок засвоєння нових знань;
- Урок засвоєння навичок та вмінь;
- Урок комплексного застосування знань; урок узагальнення та систематизації знань;
- Урок узагальнення та систематизації знань;
- Урок перевірки, оцінки і корекції знань, умінь та навичок;
- Комбінований урок.

3. Урок як складна дидактична система має свою структуру (будову). В поняття “структура уроку” вкладається три ознаки: склад (з яких елементів або етапів складається урок), послідовність (в якій послідовності ці елементи входять в заняття), зв’язок (як між собою пов’язані).

Структура уроку повинна відображати не тільки зовнішні прояви організації спільної діяльності вчителя і учнів, але й виражати головним чином суть внутрішніх процесів, з якими пов’язана методична творчість вчителя і активна навчально – пізнавальна діяльність учнів. Вирішення цієї проблеми можливе при розгляді структури уроку на трьох рівнях: дидактичному, логіко – психологічному, методичному.

Майже в усіх типах уроків наявні такі структурні елементи: вступна частина, перевірка домашнього завдання, вивчення нового матеріалу, повідомлення домашнього завдання, підсумки уроку.

Вступна частина уроку повинна забезпечити нормальну зовнішню ситуацію для роботи та психологічний настрій учнів на активну роботу.

Перевірка домашнього завдання складається з двох частин: перевірки письмового завдання, яку здійснюють різними методами залежно від поставленої мети, і усної перевірки знань, яку проводять за допомогою розглянутих раніше методів.

Вивчення нового матеріалу передбачає або повідомлення вчителя за допомогою словесних методів навчання, або самостійну роботу учнів з підручниками, навчальними посібниками та ін.

Закріплення нового матеріалу має на меті встановлення міцного зв'язку між щойно набутими знаннями і засвоєними раніше.

Повідомлення домашнього завдання. Вчитель повинен продумувати його зміст, щоб завдання було конкретним, посилюючим для учнів.

Спираючись на знання сутності процесу навчання, знання його загальних методів і розглянутих вище основних елементів переважної більшості типів уроків, визначимо структуру кожного типу уроку.

Урок повідомлення нових знань: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, умінь і навичок; повідомлення учням фактичного матеріалу, осмислення зв'язків і залежностей між елементами виучуваного; узагальнення та систематизація знань; підсумки уроку; повідомлення домашнього завдання.

Урок формування вмінь і навичок: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, умінь і навичок; повідомлення теми, мети й завдань уроку й мотивація навчання школярів; вивчення нового матеріалу (вступні, мотиваційні та пізнавальні вправи); первинне застосування учнями знань у стандартних ситуаціях (тренувальні вправи за зразком, інструкцією, завданням); творче перенесення знань і навичок у нові ситуації (творчі вправи); підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

Урок застосування знань, умінь і навичок: перевірка домашнього завдання, актуалізація та корекція опорних знань, умінь і навичок; повідомлення теми, мети й завдань уроку і мотивація навчання школярів; осмислення змісту послідовності застосування способів виконання дій; самостійне виконання учнями завдань під контролем і за допомогою учителя; звіт учнів

про роботу й теоретичне обґрунтування отриманих результатів; підсумки уроку і повідомлення домашнього завдання.

Урок перевірки і корекції знань, умінь і навичок: повідомлення теми, мети і завдання уроку, мотивація навчання школярів; перевірка знання учнями фактичного матеріалу й основних понять; перевірка глибини осмислення учнями знань і ступеня їх узагальнення; застосування учнями знань у стандартних та змінених умовах; збирання виконаних робіт, їх перевірка, аналіз і оцінка; підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

Комбінований урок: перевірка виконання учнями домашнього завдання практичного характеру; перевірка раніше засвоєних знань; повідомлення теми, мети і завдань уроку та мотивація навчання школярів; сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу; осмислення, узагальнення і систематизації знань, підсумки уроку й повідомлення домашнього завдання.

Розглянуті структури є орієнтовними. Вони передбачають варіативність залежно від віку учнів, їх підготовки, змісту навчального матеріалу, методів навчання, місця проведення уроків тощо. Учитель повинен творчо підходити до підготовки плану конкретного уроку і наповнення його змістом.

4. Під час будь – якого типу уроку вчитель застосовує різні види навчальної роботи: фронтальну, групову, парну та індивідуальну. Кожна форма цієї роботи має власну методику її організації.

Фронтальна робота. Учитель ставить проблемні запитання або пізнавальні завдання, у розв'язанні яких беруть участь усі учні. Вони пропонують різні варіанти розв'язання, перевіряють їх, обґрунтовують, розвивають найвдаліші форми, здійснюють оптимальний вибір завдань. Вчитель керує колективним пошуком учнів, спрямовує їх пізнавальну активність. Така робота забезпечує одночасне керівництво всіма учнями, управління сприйманням інформації, її систематизацією і закріпленням. Водночас вона недостатньо враховує індивідуальні особливості учнів, зокрема темп їхньої навчально – пізнавальної діяльності, рівень попередньої підготовленості.

Групова робота. Полягає у спільних зусиллях учнів щодо вирішення поставлених учителем завдань: спільне планування роботи, обговорення і вибір способів розв'язання навчально – пізнавальних завдань, взаємодопомога та співпраця, взаємоконтроль і взаємооцінка. Групи формують з однаковим або із змішаним складом учнів за успішністю по 4-6 осіб. Ефективнішою є група зі змішаним складом учнів. Групову

навчальну роботу організовують при виконанні лабораторних і практичних завдань, робіт на навчально – дослідних ділянках, а також на уроках з основ наук – під час засвоєння, повторення, застосування, узагальнення та систематизації знань. Групова робота ефективніша, якщо групи очолюють консультанти (асистенти), призначені вчителем.

Перевага групової форми навчальної діяльності – в можливості урахування навчальних інтересів учнів, кооперування їх навчально – пізнавальної діяльності, взаємоконтролю за її результатами. Недоліки – пасивність окремих учнів, можливість списування.

Парна робота. Передбачає допомогу сильного учня слабшим і взаємодопомогу. Пари визначає вчитель, зважаючи на психологічну сумісність або працездатність учнів. Вони можуть мінятися. Така структура роботи дає змогу вчити кожного і вчитися кожному. Головне у парній організації навчальної праці – взаємонавчання і взаємоконтроль.

Індивідуальна робота. Існують такі способи індивідуалізації навчання: під час пояснення нового матеріалу вчитель звертає увагу на учнів, для яких він може бути незрозумілим; під час самостійної роботи частіше підходить до відстаючих учнів, допомагає і підбадьорює їх; індивідуалізує домашнє завдання; частіше здійснює вибіркову перевірку зошитів учнів, яким важче дається навчання.

Ця форма роботи на уроці дає змогу враховувати темпи роботи кожного учня, його підготовленість, створює можливості для диференціації завдань, контролю й оцінювання результатів, забезпечуючи відносну самостійність. Але потребує значних витрат часу і зусиль учителя.

5. Вимоги до уроку поділяють на дидактичні, виховні, психологічні та гігієнічні.

Дидактичні вимоги:

1. Чітке визначення освітньої мети уроку як вияву його освітньої функції. Освітня мета уроку має відповідати його освітній функції.

2. Впровадження у своїй системі уроків дидактичних принципів навчання.

3. Вибір оптимальних методів і прийомів, а також засобів для досягнення визначеної мети уроку. Ретельна підготовка вчителя до кожного уроку.

4. Застосування внутріпредметних і міжпредметних зв'язків.

Виховні вимоги:

1. Постановка виховної мети уроку і відповідного завдання з виховання учнів у їх розумовому, моральному, трудовому напрямах. Елементи виховання мають входити до виховної тканини уроку.

2. Врахування індивідуальних особливостей учня, зокрема рівня інтелектуального розвитку, мотивації ставлення до навчання, дії стимулюючих методів, ступеня самостійності в оволодінні знаннями.

Психологічні вимоги:

1. Організація і здійснення сприймання та усвідомлення, запам'ятовування і осмислення навчальної інформації.

2. Розвиток довільної та післядовільної уваги учнів, її концентрація на найскладніших і найвідповідальніших знаннях (поняттях, правилах, законах).

3. Застосування мнемонічних прийомів (механічного і смислового) запам'ятовування знань, тренування вмінь на уроці, а також у ході виконання домашніх завдань.

4. Розумове виховання та самовиховання особистості в процесі навчання.

Гігієнічні вимоги:

1. Забезпечення чергування методів і прийомів у ході уроку, з тим щоб не допускати перевтоми і розумового перевантаження, особливо при викладанні складної важкої для сприймання теми.

2. Дотримання режиму гігієни, аерації повітря в класі.

3. Стеження за станом здоров'я учнів і звільнення від уроку тих, на кого є підозра щодо інфекційного захворювання або на ГРЗ.

4. Явка вчителя на урок у цілковито здоровому стані. Велику роль відіграє внутрішня зосередженість і зовнішня уважність учителя на уроці. Його увага має зосереджуватися відразу на трьох напрямках – пильнуванні за роботою учнів, за відповідями учнів біля дошки, за своєю мовою.

6. Успіх уроку значною мірою залежить від підготовки до нього вчителя. Така підготовка складається з двох етапів: попереднього і безпосереднього.

Попередня підготовка передбачає вивчення навчальної програми; її пояснювальної записки, змісту самої програми, усвідомлення мети і завдань навчальної дисципліни в цілому та мети і завдань, які вирішує кожна тема. Учитель знайомиться з підручником, навчальними посібниками, зі спеціальною літературою, з досвідом роботи інших учителів, аналізує власний досвід. Він має знати, що учні вивчали з цього предмета в

попередніх класах і що вивчатимуть у наступних. Він повинен переглянути навчальні діафільми та кінофільми, прослухати звукові посібники та ін. Значну увагу слід звернути на матеріальне забезпечення практичних і лабораторних занять

Перед початком навчального року вчитель розподіляє час на вивчення всіх тем програми, визначаючи відповідні календарні терміни з урахуванням кількості тижневих годин, відведених на цей предмет навчальним планом і розкладом занять. Розподілена таким чином навчальна програма є календарним планом роботи вчителя.

Безпосередня підготовка до уроку потребує глибокого осмислення кожного його структурного елемента і може відбуватися у такій послідовності:

- **Формулювання мети і завдань уроку.** Мета уроку має бути: **освітня** – домогтися міцного засвоєння знань, формування практичних умінь і навичок з конкретного навчального матеріалу; **розвиваюча** – розвивати мовлення, пам'ять, увагу, уяву мислення, спостережливість, активність і самостійність учнів, прищепити їм способи пізнавальної діяльності та ін.; **виховна** – сприяти формуванню наукового світогляду, моральних, естетичних та інших якостей особистості кожного школяра, вихованню колективу класу.

- **Визначення обсягу і змісту навчального матеріалу.** Опрацьовуючи програму, підручник і посібники визначають провідні положення та ідеї і практичний матеріал для їх розкриття. Слід окреслити внутріпредметні та міжпредметні зв'язки, підібрати нові факти, приклади для наповнення теми новим змістом. Цей матеріал повинен мати належний виховний потенціал, сприяти формуванню навичок практичної роботи, розвивати інтереси і здібності учнів.

- **Вибір форм організації навчання.** Підібравши тип уроку, слід попрацювати над раціональною його структурою, визначити тривалість кожного її елемента. Важливо продумати можливість поєднання на уроці фронтальної, групової, парної та індивідуальної роботи.

- **Вибір методів і прийомів навчання.** Потрібно намітити, які методи використовуватимуться на кожному етапі кроку, їх поєднання, взаємо доповнення, виходячи з потреб максимальної пізнавальної діяльності учнів. При цьому слід зважати на: провідні мотиви, інтереси учнів до предмета, ставлення їх до уроків учителя; рівень сформованості вміння навчатися, працездатність, регулярність навчальної праці, виконання домашнього завдання; активність на уроках, уважність і

дисциплінованість учнів; їх уміння застосовувати знання на практиці; здібності, потенційні можливості кожного.

- **Наочно – технічне і дидактичне оснащення уроку.** Вчитель визначає, яку наочність або технічні засоби навчання і як буде використано на уроці.

- **Визначення змісту й методик виконання домашнього завдання.** Обсяг домашнього завдання має бути таким, щоб не перевантажувати учнів. Учитель повинен продумати зміст інструктажу щодо його виконання.

- **Складання плану – конспекту уроку.** У плані визначають тему, мету й завдання уроку, його тип і структуру – послідовність навчальних ситуацій під час викладання навчального матеріалу та самостійної роботи учнів, перелік і місце навчальних демонстрацій, час на кожен етап уроку, необхідне для проведення уроку обладнання та навчальні посібники.

- **Перевірка готовності вчителя до уроку.** Визначення замисла, міри володіння змістом навчального матеріалу, методами і прийомами його розкриття. Слід обов'язково передбачити труднощі, що можуть виникнути під час уроку, способи їх подолання.

7. В середині 70-х років 20 ст. в вітчизняній школі спостерігалось зниження інтересу школярів до занять. На загострення проблеми масові практики відреагували так званими нестандартними уроками, головна ціль яких пробудження і утримання інтересів школярів до учбового процесу. Нестандартні уроки – це імпровізоване учбове заняття, котре має нестандартну структуру. Аналіз педагогічної літератури дозволяє виділити декілька десятків типів нестандартних уроків. Їх назви дають уяву що до цілей, задач, методів проведення таких занять. Найбільш поширенні такі:

- Уроки ділової гри;
- Уроки прес-конференції;
- Уроки-КВК;
- Уроки-змагання;
- Уроки-консиліуми;
- Уроки-твори;
- Уроки-винаходи;
- Уроки-заліки.
- Комп'ютерні уроки.
- Уроки – аукціони.
- Уроки, які поводять самі учні.
- Уроки – сумніви.

Для цих уроків характерна максимальна щільність, насиченість різними видами пізнавальної діяльності, запровадження програмованого і проблемного навчання, здійснення між предметних зв'язків, усунення перевантаженості учнів.

Цікавими для теорії та практики є власне нестандартні уроки, для яких характерне таке структурування змісту й форми, яке викликає передусім інтерес в учнів і сприяє їх оптимальному розвитку і вихованню.

До них відносять:

- Ї **Інтегровані уроки**, на яких матеріал кількох тем подають блоками (В.Шаталов);
- Ї **Міжпредметні уроки**, які ставлять за мету “спресувати” споріднений матеріал кількох предметів;
- Ї **Театралізовані уроки**, які проводять у межах чинних програм і відведеного навчальним планом часу. Вони збуджують інтерес до навчання, спираючись переважно на образне мислення, фантазію, уяву учнів;
- Ї **Сугестопедичні уроки** (сугестологія – галузь науки, що вивчає психологічні явища навіювання і самонавіювання), що не набули поширення, оскільки механізми дії підсвідомого поки що технологічно не розроблені щодо педагогіки і окремих методик;
- Ї **Уроки з різновіковим складом учнів**, які передбачають подачу блоками матеріалу одного предмета, що за програмою вивчається у різних класах.

Нестандартні уроки руйнують застигли штампи так званих зунів (знання, уміння, навички). Структура нових типів уроків також відмінна від традиційних.

Нестандартні уроки застосовують в своїй роботі і вчителі Житомирщини: Вербило Л.В., Коваль В.Ф., Максимов О. Р, Мельник Н.А. та інші.

Практичний блок.

Проблемні питання:

1. Поясніть, чому урок вважається основною формою організації навчально – виховного процесу.
2. Назвіть загальні ознаки уроку.
3. Поясніть смисл понять “тип уроку”, “структура уроку”.
4. Порівняйте різні класифікації типів уроків: В.В.Іванова, І.М.Казанцева, В.О.Оніщука, М.У.Махмутова, М.М.Палтишева, М.Гудзика.
5. Обґрунтуйте дані підходи до типології уроків.
6. Поясніть, за якими показниками визначається тип уроку.

7. Яка типологія, на ваш погляд, являється найбільш оптимальною.

8. Розкрийте дидактичні основи окремих етапів комбінованого уроку.

9. Дайте характеристику призначення, структури і дидактичних основ уроків повідомлення нових знань, закріплення вивченого матеріалу, повторення, систематизації і узагальнення навчального матеріалу, уроків перевірки і оцінки знань.

10. Складіть план підготовки вчителя до уроку.

11. Складіть план – конспект комбінованого уроку.

12. Які форми нетрадиційних уроків вам відомі, чи доводилось вам спостерігати їх на практиці, як ви до них ставитесь?

13. Оцініть значимість уроків В.Ф.Шаталова, С.Н.Лисенкової, Є.Н.Ільїна.

Практичні завдання.

1.Педагогічні задачі, завдання, педагогічні інваріанти.

Високий рівень.

1. Ефективність уроку немало залежить від технології проведення уроку. Складіть примірний перелік питань для аналізу технологічного проведення уроку, виходячи з наведених нижче вимог до комунікативної діяльності на уроці: 1) урок повинен бути емоційним, викликати інтерес до занять; 2) темп і ритм уроку повинні бути оптимальними, дії вчителя і учнів – завершеними; 3) необхідний повний контакт, взаємодія учителя і учнів на уроці; педагогічний такт; 4) на уроці повинна бути атмосфера довірливості і активної творчої праці; 5) необхідно урізноманітнити види діяльності учнів, сполучення різних методів навчання; 6) важливо активізувати пізнавальну діяльність учнів, керуючи навчальним процесом.

/ Зотов Ю.Б. Организация современного урока. –М., 1984. –53/.

2. Прочитайте уривки з книги М.І Махмутова .Сучасний урок. –М., 1985: “Актуалізація, формування нових понять, способів дії і застосування засвоєного виступають як етапи процесу навчання і як три узагальнені дидактичні задачі уроку, які в різній мірі вирішуються на кожному уроці, незалежно від його типу і виду. Вони і являються компонентами загальної дидактичної структури уроку (і одночасно основними етапами уроку)... Ця структура розкривається і конкретизується в методичній підструктурі уроку (в методиці як системі прийомів), елементами якої будуть різні види діяльності вчителя і учнів.”

Ця структура представлена у вигляді моделі:

Дидактична структура	Актуалізація	Формування нових понять і способів дії	Застосування, формування умінь і навиків
----------------------	--------------	--	--

Методична структура	Дослід Вправа	Пояснення Демонстрація фільму Розв'язання пізнавальної задачі	Вправа	Домашнє завдання
---------------------	------------------	--	--------	---------------------

- Чи завжди потрібна така послідовність засвоєння знань, на які психологічні закони спирається автор?
 - Чи можна урок, присвячений вивченню нового матеріалу, почати не з повторення, а з введення нових понять?
 - Чи можна, говорячи про дидактичну структуру уроку, подати готові рецепти на всі випадки роботи вчителя?
3. Проаналізуйте структуру 2-х уроків і розкрийте особливості підходів до їх визначення.

Комбінований урок:

1. Організація опорних знань, навичок, умінь.
2. Мотивація навчання школярів і повідомлення теми, мети і задач уроку.
3. Вивчення нового матеріалу, його сприйняття, розуміння, осмислення.
4. Первинне застосування надбаних знань.
5. Засвоєння навичок та умінь на готовому матеріалі.
6. Засвоєння узагальнених умінь на основі застосування знань і навичок у нестандартних умовах.
7. Самостійна робота на застосування знань, навичок, умінь, перевірка результатів виконаних завдань.
8. Підсумок результатів уроку і домашнє завдання.

/В.А.Онищук. Урок в современной школе. –М., 1981. –с.180/

Проблемний урок:

1. Висунення проблемної ситуації і постановка проблеми /5-10 хв./
2. Висунення пропозиції і обґрунтування гіпотези /5-15 хв./
3. Доведення гіпотези /10-15 хв./
4. Перевірка вірності рішення проблеми /5-10 хв./

/ М.И. Махмутов. Организация проблемного обучения в школе. М.- 1971. –с. 182/

Достатній рівень.

1. М.І. Махмутов в книзі “Проблеми навчання: Основні питання теорії” /М., 1975. –с. 325/ пише: “ Суть проблемного викладу знань учителем полягає в тому, що замість передачі готових положень /правил, законів/ науки учитель повідомляє фактичний матеріал, дає його опис на фоні систематично створюваних ним проблемних ситуацій, постійне спонукає учнів до часткової або повної самостійної пізнавальної діяльності по установленню і розв’язанню навчальних проблем”.

Ї Чим відрізняється проблемний виклад матеріалу від пояснювально – ілюстративного?

Ї Наведіть приклади проблемних питань при вивченні вашого предмету.

2. Урок математики. Самостійна робота по розв’язуванню прикладів. Декілька учнів підняли руки, звітуючись, що виконали завдання. Але багато школярів ще не завершили роботу. Як діяти вчителю? Дітям, які виконали завдання, вручаються картки з задачею – казкою. Інтересом запалюються очі дітей. Інтерес підштовхує до пошуків шляхів розв’язання задачі. Поступово в пошук включаються всі учні.

Ї З чого виходила вчителька, організовуючи навчальну діяльність учнів?

Ї Вкажіть основні шляхи попередження перевантаження і подолання неуспішності школярів?

3. Деякі вчителі будують уроки в старших класах дещо незвично: учні виступають як прямі помічники. Заздалегідь намічається план уроку і освітлення ряду питань бере на себе клас.

Ї В чому педагогічна цінність таких уроків?

Ї Як часто можна будувати уроки таким чином?

Ї Чи спостерігали ви проведення таких уроків?

4. У паралельних класах вчитель вирішив різними способами розпочати вивчення теми “ Часи дієслова”:

В 4-А класі	В 4-Б класі
Які часи має дієслово? Що означає теперішній час? Що означає майбутній час? Наведіть приклади дієслів у всіх 3-х часах, запишіть, скажіть, як вони утворені.	Діти, що ви робили за минулу неділю? А що збираєтесь робити в наступну неділю? А що робите зараз на уроці? Далі названі учнями дієслова систематизуються за ознаками часу, робиться висновок про значення і використання часу, про їх ознаки.

Ї Як міняються акценти при тій і іншій методиці подачі матеріалу?

Ї Який прийом здається вам більш ефективним і чому?

5. Тема уроку “Правопис закінчень дієслів теперішнього часу”. Учні самі сформулювали мету уроку. Ця мета далі конкретизується в задачах, які визначили самі учні. Вчитель організував їхню діяльність, задав питання: Що потрібно знати, щоб правильно записувати дієслова?

Учні визначили, що потрібно знати час дієслова, рід, число, відміну. Це завдання уроку. Вони записувалися на лівій стороні дошки на протязі уроку. Використовувалась схема складу слова. Знак запитання в закінченнях свідчив, що проблема ще не вирішена. В кінці уроку учнем були закреслені знаки запитання і записані закінчення. Проблема вирішена.

Вивчення теми проводилося на матеріалі усної народної творчості. Треба було і відгадати загадку, і придумати прислів'я, і подумати над ілюстраціями до приказок. Урок проходив жваво і цікаво.

Ї Як ви оцінюєте роботу учителя по підготовці учнів до навчальної діяльності?

Ї В чому причина успіху такого уроку?

Середній рівень.

1. Яке ваше відношення до алгоритму безпосередньої підготовки учителя до уроку, запропонованому в книзі Ю.Л.Львової “Творча лабораторія учителя”? Чим би ви його доповнили?

Ї Вчитайся в розділ програми, який потрібно вивчити на даному уроці.

Ї Вивчи матеріал цього розділу, питання теми.

Ї Сформульуй задум уроку, відповівши на питання: чого ти хотів би досягти в результаті його?

Ї Подумки уяви колектив даного класу, конкретних учнів.

Ї Аналізуючи психологію цих учнів, використовуй мистецтво педагогічного перевтілення, постарайся намітити їх шлях до поставленої мети.

Ї Вибери із всього арсеналу методичних прийомів найрезультативніший для вивчення матеріалу і для даних учнів.

Ї Зістав вибрані прийоми зі своїми можливостями, змодельуй свої дії на уроці.

Ї Продумай комп'ютерне забезпечення структуру уроку і зафіксуй все знайдене в плані-конспекті;

- Підготуй наочне й навчальне приладдя, не забудь перевірити справність ТЗН.
 - Повтори про себе або вголос умовні елементи плану.
 - Запитай себе: “Ти готовий до уроку?”
2. Проаналізуйте і оцініть викладені нижче правила підготовки учнів до уроку:
- Основна підготовка до уроку повинна проводитися в той день коли було задане домашнє завдання, перед уроком потрібна тільки самоперевірка домашнього завдання.
 - Основою для підготовки до уроку є відповідний матеріал підручника.
 - Враховуючи індивідуальність особистості, необхідно продумати послідовність підготовки до різних уроків, з тим, щоб з меншою витратою часу якісно виконати домашнє завдання.
 - Зробить для себе правило попередньо знайомитися зі змістом навчального матеріалу, який буде вивчатися вперше на наступних одному – двох уроках, це дасть можливість більш зацікавлено, активно й обдумано працювати на кожному уроці.
 - Практика стверджує, що воля учня в підготовці до уроку – це його моральні дії в дії.

/Практикум по педагогике / Под ред. Проф. З.И.Васильевой. – М., 1988. – с.18/

3. Вчителька попросила принести в клас по три листики дуба, клена, ясеня, берези. Першокласник Юрко дуже розхвилювався. Вперше треба було виконати таке серйозне завдання. Після занять він довго блукав по парку і збирав потрібне листя. Ввечері батько поцікавився, що робили в класі з листям. Виявилось, вчителька ні словом не обмовилась про своє завдання.

• Який висновок зробить для себе Юрко?

• В чому помилка вчительки?

4. В період педагогічної практики студенти спостерігають за роботою учителя предметника. Під час фронтального опитування і індивідуальної роботи біля дошки учитель задає націлюючи питання. Клас пасивний. Чим ви це поясните?

5. Аналіз конспектів уроків.

2.Завдання студентам для самостійної роботи.

1. Уважно вивчіть рекомендовану літературу про урок як основну форму навчальної роботи.

2. Відвідайте декілька уроків в школі. Перед відвідуванням уроків і їх аналізом вивчіть програму, підручник, познайомтесь з

поурочними планами вчителя. Виясніть у вчителя, яке місце займає даний урок в навчальній темі, а тема – в змісті даного предмету.

3. Підготуйте зошит для аналізу уроків, в якому рекомендується записувати загальні відомості про урок: дата, школа, клас, прізвище, ім'я та по-батькові вчителя, його стаж роботи, предмет, кількість учнів за списком, кількість присутніх, який урок за розкладом, яка зміна, де проходить урок.

4. Свої спостереження можна фіксувати за такою схемою:

- Дата проведення уроку
- Навчальний предмет
- Учитель
- Тема уроку
- Мета уроку

Етапи уроку	Діяльність учителя	Діяльність учнів	Методи, форми роботи, Засоби навчання
-------------	--------------------	------------------	---------------------------------------

5. Заповніть шкалу спостережень за діяльністю учителя на уроці.

Уміння	Навчальні предмети					
	1	2	3	4	5	6

1. Настроювати учнів на урок, включати їх у роботу.

2. Формулювати цілі уроку у термінах, зрозумілих учням.

3. Активізувати базові знання учнів.

4. Робити перехід від раніше засвоєного матеріалу до нового матеріалу.

5. Пробудити інтерес до сприймання нової теми і підтримати його на уроці.

6. Встановити педагогічно доцільні відносини з учнями, створювати доброзичливу атмосферу на уро-

- ці.
7. Володіти навчальним матеріалом.
 8. Викладати матеріал логічно, послідовно, використовуючи опорну схему чи конспект.
 9. Викладати матеріал, орієнтуючись на зону найближчого розвитку учнів.
 10. Виділяти ключові поняття, головні положення під час пояснення нового матеріалу.
 11. Використовувати приклади, що мають виховну спрямованість.
 12. Використовувати різноманітні форми і методи навчальної роботи.
 13. Передбачати можливі труднощі учнів у навчальній діяльності.
 14. Розв'язувати педагогічні ситуації гуманними засобами.
 15. Використовувати методи проблемного викладу знань.
 16. Стимулювати розвиток аналітичної діяльності учнів.
 17. Сприяти розвитку творчого мислення учнів.
 18. Стимулювати розвиток пізнавальних інтересів учнів.
 19. Враховувати індивідуальні і вікові особливості учнів.
 20. Стимулювати в учнів відповідальне ставлення до навчання.
 21. Використовувати наочність та ТЗН.
 22. Об'єктивно оцінювати знання учнів.
 23. Підводити підсумки уроку, акцентувати увагу на ключових моментах.
 24. Володіти мовною культурою.

Шкала оцінювання:

1. Уміння не сформоване.
2. Уміння сформоване на низькому рівні.
3. Уміння сформоване на середньому рівні.
4. Уміння сформоване на достатньому рівні.
5. Уміння сформоване на високому рівні.

3. Блок самоперевірки.

Виберіть правильні варіанти /а, б, в, г / відповідей:

1. Що називається уроком?

А/ урок – це форма організації діяльності постійного складу вчителів і учнів в даний відрізок часу, яка систематично застосовується для розв'язання завдань навчання, виховання та розвитку учнів;

Б/ урок – це динамічна і варіаційна форма організації процесу цілеспрямованої взаємодії певного складу вчителів і учнів, яка в себе вміщує зміст, форми, методи, засоби навчання і систематично застосовується для розв'язання навчальних завдань, розвитку і виховання в процесі навчання.

В/ урок – це спосіб досягнення мети, певним чином упорядкована діяльність.

2. Урок має мету:

а/ виховну;

б/ організаційну;

в/ навчальну;

г/ розвиваючу.

3. За якими ознаками визначаються типи уроку?

а/ за кількістю учнів;

б/ за освітньою метою;

в/ за основними етапами навчального процесу;

г/ за способами пояснення нового матеріалу.

1. Структура якого уроку наведена нижче?

Ü Організація до занять.

Ü Коротке опитування учнів з найважливіших питань пройдені теми з метою встановлення зв'язку нового матеріалу з раніше вивченим.

Ü Постановка цілі і визначення основної мети занять, а також повідомлення плану нового матеріалу.

Ü Вивчення нової теми.

Ü Коротке опитування учнів з нового матеріалу мета якого - більш глибоке засвоєння.

Ü Домашнє завдання.

2. За яких умов проводяться комбіновані уроки?

а/ коли треба пояснити новий матеріал.

б/ у міру потреби.

в/ після вивчення окремих тем або розділів навчальної програми.

6. Основні напрямки індивідуальної роботи з учнями на уроці:

а/ самостійна робота на уроці.

б/ перевірка і оцінка знань.

в/ усний виклад матеріалу вчителем.

г/ індивідуальний підхід до більш слабких і сильних учнів.

7. Домашнє завдання треба задавати:

а/ на початку уроку;

б/ в середині уроку;

в/ в кінці уроку.

Обґрунтуйте свою відповідь.

Блок умінь.

Гностичні уміння.

1. Уміння вивчати і аналізувати педагогічну літературу, різні підходи до проблеми сучасного уроку.

2. Формувати мету уроку.

3. Аналізувати педагогічні ситуації, причини, які їх викликають.

4. При підготовці до уроку враховувати індивідуальні, вікові, природні особливості учнів.

5. Аналізувати методичну діяльність.

Проектувальні уміння.

1. Скласти план – конспект уроку.

2. Формулювати задачі уроку.

3. Моделювати поведінку учнів на уроці.

Конструктивні уміння.

1. Реалізувати поставлені цілі і задачі.

2. Вміло підбирати методи і прийоми роботи у відповідності з типом і структурою уроку.

3. Виділяти на кожному етапі уроку головне, суттєве.

Комунікативні уміння.

1. Встановлювати з учнями доброзичливі, доцільні відносини.

2. Проявляти педагогічний такт.

3. Вміло орієнтуватися у педагогічних ситуаціях, знаходити гуманні способи їх вирішення.

4. Стимулювати і розвивати в учнів пізнавальний інтерес до різних видів творчої діяльності.

Організаторські уміння.

1. Вміло організовувати навчально-пізнавальну діяльність учнів на уроці.

2. Засобами навчальної діяльності заохочувати кожного учня розвивати свої інтереси.

3. Організовувати себе, свою діяльність під час навчального процесу.